

NOVES DADES SOBRE EL TRESOR DE SEGUERÓ (FINAL SEGLE II AC)

Marta CAMPO

martacampodiaz@gmail.com

RESUM

L'any 1881 es va trobar a la muntanya de la Verge del Mont un gran conjunt de monedes de plata, conegut com tresor de "Segaró" o "Segueró". Pujol i Camps en va documentar uns 1015 exemplars i en va estudiar 834 dracmes d'Emporion, 2 denaris de Kese i 47 denaris romans, el més modern encunyat en el 112 o 111 aC. Botet i Sisó en va comprar 28 dracmes d'Emporion, de les quals hem pogut identificar 14 exemplars als fons Gabinet Numismàtic de Catalunya del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

CELESTÍ PUJOL Y CAMPS, AUTOR DEL PRIMER ESTUDI DEL TRESOR

El primer i més complet estudi de l'anomenat tresor de Segueró el devem a l'advocat, polític, historiador i numismàtic Celestí Pujol i Camps (Girona 1843-Madrid 891). Entre les investigacions d'aquest gran amant de la moneda antiga, destaquen l'estudi de les emissions gregues, ibèriques i romanes d'Empúries, a més de les troballes monetàries, sobre les que va tractar en diversos articles en els quals descrivia, amb una minuciositat dignes de tot elogi, tresors claus per a la història monetària d'Hispania. Pujol i Camps va fer observacions d'una gran utilitat, com ara les característiques de la tècnica d'encunyació o el grau de desgast de les peces. Va documentar amb gran precisió tresors amb emissions emporitanes trobades, sobretot, a la província de Girona, com són els de Pont de Molins, Les Encies, Olot, Cheste, Girona i Cartellà (Campo 1987 i 1991), a més del de Segueró. Pujol i Camps va ser un dels fundadors del *Memorial Numismático español* l'any 1866, que va ser

la revista dedicada a la història monetària més important del seu temps i va col·laborar amb els més il·lustres numismàtics de la seva època, amb els que mantenir correspondència, com Zobel i Delgado, amb qui va compartir la informació que havia recopilat sobre el contingut d'aquests i altres tresors. El seu interès per les troballes monetàries el va portar a comprar diverses dracmes i fraccions d'*Emporion* d'aquests tresors i va reunir una important col·lecció de monedes, que va ser comprada per l'Ajuntament de Barcelona el 6 d'octubre de 1880 i avui forma part dels fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya del Museu Nacional d'Art de Catalunya (en endavant MNAC/GNC).

L'interès de Pujol i Camps per les monedes de l'antiga Empúries el va portar a Figueres el 14 de febrer de 1881 amb la intenció de comprar un semis d'*Untikesken* i, en veure que hi havia a la venda diverses dracmes d'*Emporion*, va pensar en la possibilitat de que s'hagués descobert un tresor. Poc després va saber que, efectivament, feia pocs dies que s'havia trobat

a prop de Segueró (Beuda, La Garrotxa, Girona) una gran quantitat de monedes de plata, notícia de la que els diaris de l'època se'n van fer ampli ressò. Després d'intenses indagacions sobre les circumstàncies i composició de la troballa, Pujol i Camps (1881: 142-162) en va publicar un minuciós estudi a la *Revista de Ciencias Históricas* que va titular "El Tesoro de Segaró", redactat en forma de carta dirigida al prestigiós jurista, filòleg i historiador alemany Theodor Mommsen.

Aquest treball és la principal i quasi única font que tenim sobre el tresor de Segueró, del que immediatament Pujol i Camps en va comunicar algunes dades al prestigiós numismàtic Jacobo Zóbel de Zangroniz (*Monatsberichte KPAW* 1881: 809, núm. 1). Posteriorment el tresor va ser repetidament analitzat per altres estudiosos i citat en els repertoris de tresors de moneda grega (IGCH 2342), romana (RRCH 180) i d'Hispania (TMPI 47). A més tres investigadors, interessats especialment en les dracmes d'*Emporion*, van tornar a analitzar detingudament el tresor, sempre a partir del primer estudi de Pujol i Camps. Es tracta de Josep Amorós (1933: 27-32), Antonio Manuel de Guadán (1968-1970, l: 103 núm. 12) i Leandre Villaronga (2002: 16-18).

SOBRE EL LLOC DEL DESCOBRIMENT, COMPOSICIÓ I DISPERSIÓ DEL TRESOR

Pujol i Camps (1881, p. 144-145) va fer diverses indagacions sobre les circumstàncies i el lloc exacte de la troballa i, finalment, el senyor Juan Oliveras, propietari de Beuda, el va informar que s'havia fet a la vessant de llevant de la muntanya de la Verge del Mont, a prop d'un penyal la ubicació del qual va descriure així: "cerrando el campo llamado del Solá propio de D. José de Falgás vecino de Gerona". La determinació per

conèixer personalment el lloc de la troballa i el seu desencís a l'arribar-hi queden paleses en aquestes frases seves: "y después de una penosa ascensión de dos horas alcancé aquellos solitarios riscos que tanto deseé visitar. Pero, ¡qué desencanto! El campo *del Solá* hoy está inculto". Més endavant diu: "En la cima de dicha peña y sin duda metidas dentro de alguna quebrada, fueron escondidas las monedas".

Pel que sembla, unes intenses pluges varen causar un despreniment que hauria arrossegat les monedes junt amb pedres fins a la base del penyal, on van ser descobertes els primers dies de febrer del 1881 per uns pastors. Aquests van vendre algunes monedes al poble de Lladó i poc després les van adquirir els senyors Ridaura i Lluç de Figueres, els quals les van oferir a Pujol i Camps. Poc a poc, aquest estudiós va anar completant la informació sobre la composició del tresor i finalment en va poder comptabilitzar unes 1015 monedes i en va documentar 873, de les que 834 eren dracmes d'*Emporion*, 2 denaris de *Kese* i 47 denaris romans (Pujol i Camps 1881, p. 145-148).

Inicialment gran part de les 1015 monedes del tresor comptabilitzades per Pujol i Camps varen estar en mans dels senyors Ridaura i Lluç de Figueres, els quals les van anar venent a diversos col·leccionistes. Pujol i Camps en va comprar alguns exemplars i en va trobar 47 en la seva visita al lloc de la troballa. A més, el senyor Raimundo de Falgás, fill del propietari del terreny on s'havia trobat el tresor, va reunir 219 exemplars, que va deixar examinar a Joaquim Botet i Sisó, el qual en va adquirir 28 dracmes d'*Emporion* i en va classificar 12 denaris romans (Pujol i Camps 1881: 146-147).

El fet que Pujol i Camps comprés algunes monedes del tresor i que part de la seva col·lecció formi part dels fons del MNAC/GNC ha

provocat que alguns estudiosos pensessin que diverses dracmes emporitanes del Gabinet procedien del tresor de Segueró. En realitat, cap de les dracmes d'aquesta troballa comprades per Pujol i Camps pot formar part del conjunt d'exemplars de la seva col·lecció que va adquirir l'Ajuntament i que es troben al MNAC/GNC, ja que la compra es va formalitzar el 6 d'octubre de 1880, alguns mesos abans del descobriment del tresor el febrer de 1881. Ara bé, aquesta revisió del conjunt monetari de Segueró en ha permès constatar que, efectivament, el MNAC/GNC posseeix algunes dracmes del tresor, encara que no procedeixen de la col·lecció de Pujol i Camps sinó de la de Botet i Sisó.

Joaquim Botet i Sisó (Girona 1846-1917) va ser un jurista, historiador i numismàtic, autor de diversos estudis sobre la història de Catalunya, entre els que destaquem *Les monedes catalanes*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans entre 1908 i 1911. En aquesta obra Botet va comentar la composició, metrologia i cronologia del tresor de Segueró, a més de fer una molt breu referència a que en posseïa monedes, encara que sense citar que n'havia comprat 28 dracmes emporitanes (Botet i Sisó 1980-1911: XLVII-XLVIII nota 2,). Botet va reunir una important col·lecció de monedes, medalles i objectes paramonetals, que molt després de la seva mort va ser adquirida per la Junta de Museus de Barcelona. La compra es va fer el gener del 1934 als seus quatre nebots i consistia en 1826 peces, que actualment formen part dels fons del MNAC/GNC i tenen els números d'inventari 33001-34827.

Segons Pujol i Camps (1881: 146), Botet i Sisó va adquirir 28 dracmes d'*Emporion* del tresor, però no en va especificar els detalls. Ara bé, el fet que l'inventari redactat per Pujol i Camps sigui molt minuciós, amb els pesos i les referències precises al seu estudi publicat a "Delgado" –que

comentarem més endavant– ha fet possible identificar amb un percentatge molt alt de seguretat 14 exemplars d'aquestes dracmes en els fons del MNAC/GNC. És probable que les altres 14 dracmes fossin venudes pel mateix Botet i Sisó, ja que aquest estudiós no s'interessava especialment per la moneda antiga, sinó que el seu punt fort va ser la moneda medieval i moderna catalana. Botet s'hauria quedat amb una selecció de dracmes representatives de les principals variants de peces del tresor. Entre les dracmes emporitanes de la col·lecció Botet i Sisó del MNAC/GNC hi ha-hien 6 exemplars més del mateix període que les dracmes del tresor de Segueró però els seus estils, pesos i estats de conservació no coincideixen amb els descrits per Pujol i Camps.

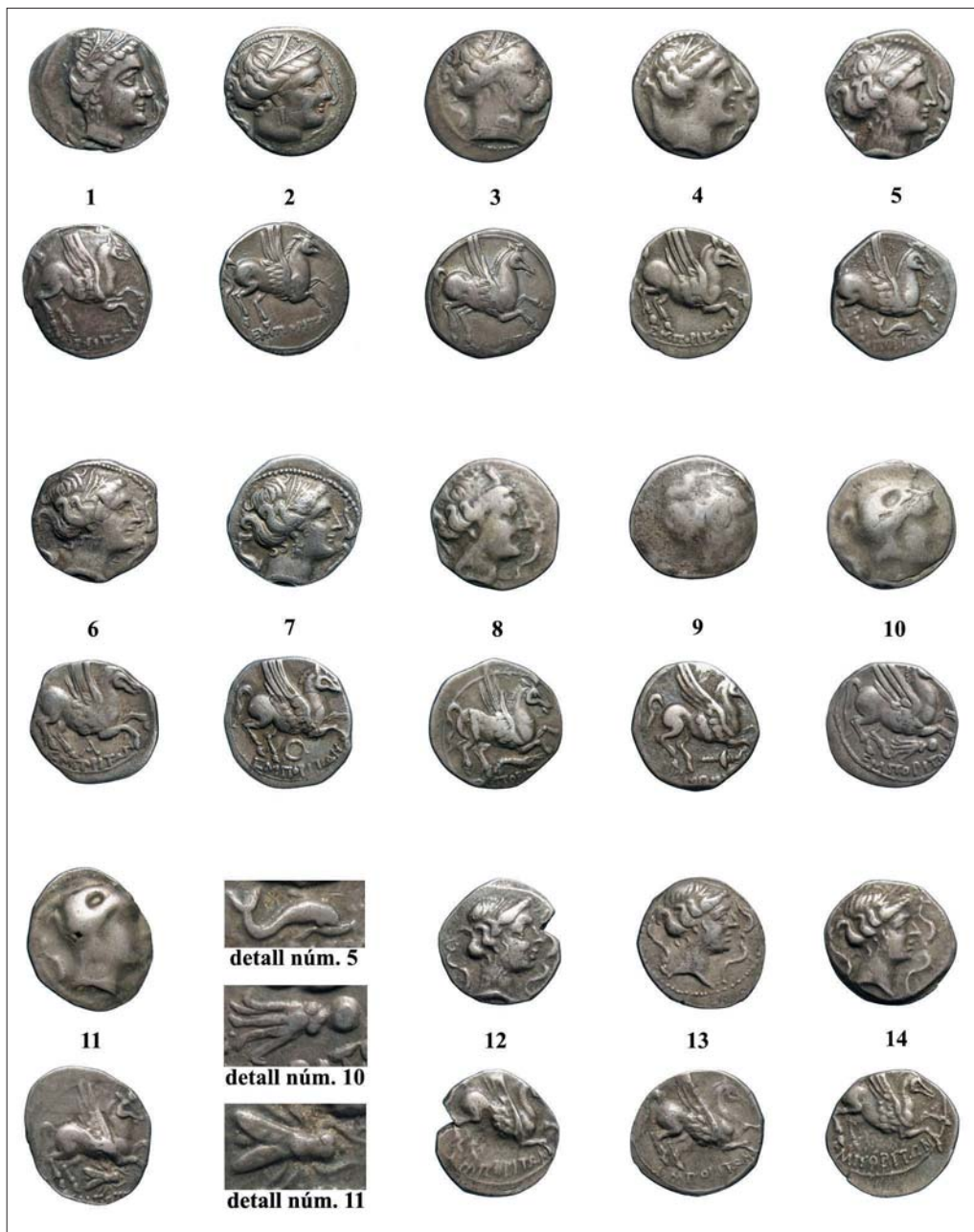
CATÀLEG DE LES DRACMES DEL TRESOR ADQUIRIDES PER BOTET I SISÓ, ACTUALMENT AL MNAC/GNC

145

Presentem les 14 dracmes emporitanes del tresor de Segueró de la col·lecció Botet i Sisó del MNAC/GNC, catalogades de la manera següent. Primerament es cataloguen les dracmes que no porten cap símbol i que corresponen als grups V i VI de la classificació d'Amorós (1933), després les del grup VI amb símbol i finalment les del grup VII, sense símbol. De cada peça, donem el pes, la posició dels encunys expressada en hores i el diàmetre. Després la referència a "Delgado" (= Pujol i Camps 1876) i a Amorós (1933) i finalment el número d'inventari del MNAC/GNC. Els números de la làmina amb totes les imatges d'aquestes peces són els mateixos d'aquest catàleg.

Dracmes sense símbol, grups V i VI d'Amorós

Anvers: Cap femení a dreta, voltat per tres dofins.
Revers: Pegàs a dreta; a sota llegenda grega *emporiton*.

Fig.1. Dracmes d'Emporion del tresor de Segueró procedents de la col·lecció Botet i Sisó. MNAC/GNC (escaleta 1:1).

1. 4,18 g, 10 h, 18-19 mm; Delgado 91, Amorós V Ac; MNAC/GNC 33559.

2. 4,15 g, 3 h, 18 mm; Delgado 82, Amorós VI Aa; MNAC/GNC 33558.

3. 4,19 g, 4 h, 18 mm; Delgado 82 o 86?, Amorós VI Aa; MNAC/GNC 33556.

4. 4,12 g, 1 h, 18 mm; Delgado 93 o Delgado anvers 116, Amorós VI Da; MNAC/GNC 33564.

Dracmes amb símbol, grup VI d'Amorós

Anvers: Cap femení a dreta, voltat per tres dofins.

Revers: Pegàs a dreta; a sota símbol i llegenda grega *emporiton*.

5. Símbol dofí, 4,36 g, 3 h, 18 mm; Delgado 108, Amorós VI Cb1; MNAC/GNC 33576.

6. Símbol lletra A; 4,30 g, 12 h, 18 mm; Delgado 124, Amorós VI Cb2; MNAC/GNC 33572.

7. Símbol cercle; 4,13 g, 11 h, 18 mm; Revista núm. 4, Amorós VI Cb4; MNAC/GNC 33569.

8. Símbol llagostí; 4,30 g, 3 h, 19 mm; Delgado 121, Amorós VI Cb7, Guadán 761; MNAC/GNC 33573.

9. Símbol torxa; 4,28 g, 3 h, 18 mm; Delgado 118, Amorós VI Db1; MNAC/GNC 33570.

10. Símbol pop; 4,17 g, 2 h, 18 mm; Delgado 115, Amorós VI Db3; MNAC/GNC 33574.

11. Símbol mosca; 4,04 g, 2 h. 17 mm; Delgado 116, Amorós VI Db4; MNAC/GNC 33575.

Dracmes sense símbol, grup VII d'Amorós

Anvers: Cap femení a dreta, voltat per tres do-fins.

Revers: Pegàs a dreta; a sota llegenda grega *emporiton*.

12. 4,27 g, 12 h, 17-18 mm; Delgado 89, Amorós VII Aa; MNAC/GNC 33565.

13. 4,27 g, 11 h, 18 mm; Delgado 89, Amorós VII Aa; MNAC/GNC 33567.

14. 4,25 g, 12 h, 18 mm; Delgado 89, Amorós VII Aa; MNAC/GNC 33566.

ESTUDI DE LES MONEDES DEL TRESOR

Les dracmes d'*Emporion*

Pujol i Camps (1881: 148-154) va poder documentar 834 dracmes d'*Emporion* del tresor de Segueró i en va inventariar 709 exemplars, dels quals va indicar el número de "Delgado", el pes i l'estat de conservació. Amb "Delgado", Pujol i Camps feia referència a l'acurat estudi que ell mateix havia redactat sobre les emissions gregues, ibèriques i llatines de l'antiga ciutat d'Empúries i que es va publicar l'any 1876

a l'obra d'Antonio Delgado, *Nuevo método de clasificación de las medallas autónomas de España*, que va ser el manual de referència sobre les emissions hispàniques durant dècades. En aquest estudi, Pujol i Camps va descriure amb gran minuciositat les dracmes d'*Emporion* i en va reproduir bona part en les làmines CXXVI-CXXX. En el seu article sobre el tresor de Segueró va donar referència a aquestes làmines i en el cas de no estar-hi documentades les va descriure com inèdites i en va indicar les característiques exactes.

Gràcies a les dades subministrades per Pujol i Camps sabem que, molt probablement, totes les dracmes corresponien a emissions posteriors al període de la Segona Guerra Púnica, quan *Emporion* havia produït una gran quantitat de moneda de plata. A principis del segle II aC a la ciutat encara devia haver un estoc de dracmes suficient durant algun temps per a la demanda interna de la colònia que, apartada de tot conflicte, va veure reduïda la seva necessitat de numerari de plata, pel que el taller degué romandre inactiu durant algun temps. Més endavant, en un moment del segle II aC molt difícil de precisar, la ciutat va reprendre les seves emissions de dracmes, amb un pes lleugerament inferior, 4,20 g. La seca d'*Emporion* va crear nous encunys de bon art, que aviat van perdre qualitat, alhora que es va introduir l'ús de símbols i lletres gravats sota el pegàs del revers. Finalment la seca va treballar de manera desordenada i amb poca cura, alhora que reutilitzava encunys d'anvers fins el seu desgast quasi total i els combinava amb nous encunys de revers (Campo 1997: 46-49).

Les dracmes del tresor de Segueró pertanyen a aquest complex període de producció de la seca, que és també el més complicat d'ordenar

les emissions. El tresor va permetre a Pujol i Camps documentar noves variants, inèdites fins aquell moment, a més de modificar l'ordenació d'algunes emissions que havia fet a "Delgado". Ara bé, Pujol i Camps no va reproduir cap exemplar del tresor i per tant és molt difícil identificar aquestes noves variants només a través de les seves descripcions. Probablement, algunes noves variants d'anvers són en realitat defectes o trencadures d'encunys o troquells de pèssima qualitat de gravat, com quan es refereix a un grup de 10 dracmes així: "la variedad más notable es el símbolo atún que aparece detrás de la cabeza del pegaso" (Pujol i Camps 1881: 162). Possiblement a causa de la rapidesa amb que va preparar l'estudi, hi han alguns errors de referència a Delgado, com quan indica el símbol Victòria però dona referència a Delgado 129 que ell mateix descriu com una dracma amb els símbols porc senglar i clava.

148

La manca d'imatges del tresor fa difícil determinar les emissions més modernes que contenia, però d'acord amb les referències a Delgado, sembla que falten les últimes dracmes que mostren a l'anvers el cap d'Àrtemis-Diana amb arc i carcaix (Amorós 1933: grup VIII) i al revers els símbols timó i lletra grega Pi o cap de toro i corona, símbols que estan presents en tresors més tardans com són els d'Oristà i de l'Alt Empordà, que comentarem mes endavant.

Els denaris de Kесе

Pujol i Camps (1881: 155) va documentar la presència en el tresor de dos denaris de Kесе –Cosse segons la transcripció de l'època– i en va poder examinar un exemplar. Pesava 3,720 g, l'estat de conservació era G –"gastada por el roce"– i en va donar la referència a la làmina de Delgado CLXXIII-8, que és l'únic denari de Kесе que es va reproduir en aquesta obra. La circu-

lació d'alguns denaris de Kесе en aquesta zona està documentada en el tresor coetani de La Barroca i en dos més tardans com són els d'Oristà i l'Alt Empordà.

Els denaris romans i el moment d'ocultació del tresor

Pujol i Camps, malgrat que en les seves investigacions s'interessava especialment per la moneda emporitana, era conscient de la importància dels denaris romans per a la datació dels tresors, com queda palès en el seu estudi sobre el conjunt de Segueró. Aquest erudit va documentar la presència en el tresor de 47 denaris romans (Pujol i Camps 1881: 155-156), que va classificar amb el que en aquell moment era el llibre bàsic sobre la moneda de la República romana com és el redactat per Henri Cohen i publicat el 1857, *Description générale des monnaies de la République romaine, communément appelées médailles consulaires*. Aquesta acurada classificació ha fet possible saber la majoria de les seves correspondències en la bibliografia actual.

Segons l'estudi de Crawford (1974) els denaris més moderns del tresor són de l'emissió de la seca de Roma, encunyada sota la supervisió del magistrat *L. Caesius* i datada en el 112 o 111 aC (RRC 298/1). Pel que fa a l'estructura dels denaris romans del tresor, el 76,59% corresponen a emissions dels seus últims 25 anys. A partir de cap el 125 aC, el seu propietari hauria incrementat la selecció d'exemplars i en els darrers cinc anys va incorporar de manera regular el 32% dels denaris.

Com ja hem comentat, per estudiar els denaris romans del tresor Pujol i Camps va utilitzar l'obra de Cohen (1857) i en va determinar la datació dels exemplars més moderns d'acord amb els comentaris del propi Cohen i d'altres au-

tors recollits en aquest llibre. D'acord amb això, va situar l'ocultació del conjunt cap els anys 80 a 75 aC, és a dir en el període de les Guerres Sertorianes, i no en el 111 aC o poc després com indica la bibliografia més moderna (Crawford 1974, RRC 298/1). A partir de la cronologia dels denaris romans proposada per Cohen, Pujol i Camps va fer noves propostes sobre l'últim període del taller d'*Emporion*, la cronologia del qual va modificar respecta a treballs anteriors (Pujol i Camps 1881: 158). Els seus comentaris estaven plens de sentit comú, però ara sabem que en bona part estaven equivocats a causa de la cronologia errònia proposada pels estudiosos de l'època.

COMPARACIÓ DEL TRESOR DE SEGUERÓ AMB ALTRES DEL NORD-EST PENINSULAR

Per valorar el contingut del tresor de Segueró és necessari comparar la seva composició amb la d'altres troballes de la zona costanera que va des de la ciutat d'*Emporion* fins a la desembocadura del riu Llobregat. Coetanis del tresor de Segueró són els de Cartellà (Castelló Empúries, Sant Gregori?) (Campo 1991: 173; TMPI 45); Sant Llop, a les muntanyes properes a la ciutat de Girona (TMPI 48); La Barroca, a l'oest de la ciutat de Girona (Almagro i Oliva 1960; TMPI 46) i, més al sud, el de Sarrià, a l'actual ciutat de Barcelona

(TMPI 50) i el trobat a la zona del Baix Llobregat (TMPI 49). Més tardans, ocultats durant la dècada dels anys 70 del segle I aC, són els tresors del la Ínsula 30 d'Empuries (Campo *et alii*, en premsa), Oristà (Osona, Barcelona) (Benages i Villaronga 1987-1988; TMPI 95) i l'Alt Empordà (Girona) (Vilaret i Monfort 1976; TMPI 90).

Les troballes mostren que, a finals del segle II aC, en la zona pròxima a *Emporion* la circulació de les dracmes emporitanes era molt important, superant la dels denaris ibèrics i romans però, més enllà de la zona d'influència dels indicets, ja dominaven els denaris romans. Anys més tard, en la dècada dels anys 70 del segle I aC, les dracmes emporitanes encara es van tornar a atresorar amb alguns denaris ibèrics en l'àrea propera a *Emporion*, mentre que en la pròpia ciutat d'Empúries el tresor trobat l'any 2016 a la Ínsula 30 mostra el domini dels denaris romans (Campo *et alii*, 2016).

El tresor de Segueró s'ha de situar en el marc dels nombrosos dipòsits monetaris ocultats a la península ibèrica a finals del segle II aC, especialment al nord-est de la *Citerior* i a la *Ulterior*. En general, aquests tresors es relacionen amb el clima d'inseguretat que hauria causat un nou impuls en el domini romà de la península. Durant la segona meitat del segle II aC es va començar a produir un procés de canvis, que es

	Cartellà	S a n t Llop	Segueró	La Barroca	Baix Llobregat	Sarrià	Empúries Insula 30	Oristà	Alt Empordà
<i>Emporion</i>	+30	+ 7	834	42				35	10
<i>Ausesken</i>								7	
<i>Kese</i>			2	1				3	21
<i>Itirta</i>									
<i>Turiasu</i>				1					
Roma		1	47	74	+117	400	200	58	1130
Cronologia denari més modern		118 aC	112-111 aC	112-111 aC	109-108 aC	108-107 aC	84-73 aC	74 aC	71 aC
Total	+30	+8	+1015	+118	+117	c. 400	200	c. 103	+1161

va fer especialment evident a partir de finals d'aquest segle i principis del I aC. En el nord-est de la *Citerior*, aquestes transformacions revelen un canvi important en la política romana d'administració del territori amb reorganitzacions territorials que per força havien de generar inseguretat i tensions socials. Pel que fa als nombrosos tresors de la *Ulterior*, si bé responen a diversos models de formació (Volk 1999), les causes de la seva ocultació s'han relacionat amb un descontent de la societat, produït per l'increment de població itàlica que hauria desequilibrat les bones relacions dels *negotiatores* i *publicani* amb l'aristocràcia indígena, provocant un clima d'inquietud i descontent (Chaves 1996: 584-591). També cal recordar que els tresors ocultats al sud de la Gàl·lia durant aquest període han estat interpretats com la conseqüència de conflictes generats per la política cadastral de Roma (Clavel-Leveque: 1989).

150

CONSIDERACIONS FINALS

- Gràcies al detallat estudi de Pujol i Camps (1881), s'ha pogut reconstruir la composició del gran dipòsit monetari conegut com tresor de "Segaró" o "Segueró". Pujol i Camps va descriure amb detall el lloc de la troballa, en un terreny de José de Falgás, situat a la vessant de llevant de la muntanya de la Verge del Mont (Beuda, La Garrotxa, Girona), que va considerar que pertanyia al terme de "Segaró" i, per tant, va designar així el tresor. Malgrat que actualment podem considerar incorrecta aquesta designació, és millor no modificar-la. Canviar-ne el nom podria portar a confusió, doncs és així com consta en tots els estudis i repertoris de tresors.

- Les monedes de la troballa de Segueró van ser adquirides per diversos estudiosos i col·leccionistes i, fins ara, constava en els repertoris de

tresors com "dispersat". Ara bé, el fet que Pujol i Camps cités que Joaquim Botet i Sisó havia adquirit 28 dracmes d'*Emporion* del tresor, ens ha permès localitzar i catalogar 14 d'aquestes dracmes en els fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya del MNAC.

- Pujol i Camps va poder documentar uns 1015 exemplars del tresor i en va estudiar 834 dracmes emporitanes, 2 denaris de la seca ibèrica de *Kese* i 47 denaris romans. La cronologia d'emissió del més modern d'aquest denaris romans, indica que el conjunt es degué ocultar després del 211 aC, en un període en el que la intensificació del procés de romanització de la península ibèrica va generar l'ocultació d'un gran nombre de dipòsits monetaris tant a la *Citerior* com a la *Ulterior*.

- El tresor mostra la continuació de la circulació de la moneda d'*Emporion* cap a l'interior del territori dels indicets documentada des del segle IV aC, la presència d'alguns denaris ibèrics en aquesta zona i l'arribada de les emissions dels administradors romans, que poc a poc es van anar imposant, però que a finals del segle II aC encara eren minoritàries en aquest territori.

INVENTARI DE LES MONEDES

Dracmes d'*Emporion*

Les dracmes estan ordenades bàsicament segons els grups proposats per Amorós (1933). A la tercera columna s'indiquen les quantitats de dracmes que Pujol i Camps va anotar en el resum de la pàgina 148 i a la quarta les quantitats de l'Inventari de cada peça de les pàgines 149-154. Cal dir que les xifres del resum i de les de l'Inventari de vegades no coincideixen, potser perquè no li va ser possible pesar totes les dracmes i només va comptabilitzar la totalitat en el resum inicial.

Tipus	Núm. Delgado	Total dracmes, Pujol i Camps, p. 148	Total dracmes, Pujol i Camps, p. 149-154	Pes mitjà	Grup Amorós 1933	Núm. Villarronga 2002
Sense símbol	86	64	56	4,22	V Aa	1-12 31-42
Sense símbol	91 “variedad”	58	46	4,19	V Ac	43-46 152-179
Sense símbol	82	15	13	4,17	VI Aa	192 - 207, 225
Sense símbol	93	133	125	4,22	VI Da	22-29, 118- 125
Sense símbol	116 “variedad”	93	88	4,196	VI Ca i Da	47-53, 68- 101
Símbol dofi	“107” (ha de ser 108)	9	9	4,205	VI Cb1	180-190
Símbol llagostí	121	2	2	4,240	VI Bb7	141-146
Símbol lletra A	124	6	6	4,204	VI Cb2	54-58
Símbol corona		11	9	4,241	VI Cb3	220 - 224, 236 - 237, 268-277
Símbol cercle	Revista 4	6	6	4,238	VI Cb4	105-111
Símbol cercle	“Inédita”	2	2	4,245		
Símbol Victòria	113	4	3	4,269	VI Cb5	126-139
Símbol Victòria	“Inédita”	1	1	4,135		
Símbol Victòria	“129”	5	4	4,138		
Símbol torxa (“Aspergilo”)	118	8	6	4,249	VI Cb6	242-250
Símbol ferro de llança	128	3	3	4,261	VI Cb8	24-25, 147, 213 - 219, 265-267
Símbol ferro de llança	“Inédita”	6	6	4,427		
Símbol pop (“Acrostolio”)	115	2	2	4,210	VI Db3	62-65
Símbol mosca	116	2	2	3,980	VI Db4	59-61
Sense símbol	89 “variedad”	303	235	4,26	VII Aa	333 - 440, 483 - 498, 508-518
Sense símbol	125 “variedad”	51	36		VII Ba	333 - 440, 483 - 498, 508-518
Inédita	Pegàs a esq.	1	1	4,305		569-570
Inclassificables		43	43	4,250		
Inclassificables	“Anverso atún, inédita”	6	5	4,255		
Total dracmes		834	709			

Denaris de Kese

Seca	Nominal	Cronologia	Pes	Conservació	Pujol i Camps, p. i n.º	Núm. Delgado
<i>Kese</i>	denari	Final s. II aC	3,720	“G(astada por el roce)”	155	8
<i>Kese</i>	denari				155	

Denaris romans

Magistrat o tipus del revers	Seca	Cronologia	Pes	Conser vació	Pujol i Camps, p. i n.º	Cohen 1857	RRC
Anònim, Diòscurs			4,170	R	155- 30	Incerta 2	
Anònim, símbol cap femení	Incerta	206-200	3,740	?	156	Horatia 2	127/1
Anònim, Diòscurs i símbol indexifrabable			3,168	Mg	155-31	Incerta 2	
ME, Diòscurs	Roma	194-190	3,740	?	156	Caecilia 1	132/2
Anònim, biga i símbol “espiga” = pluma?	Roma	179-170	3,560	Mg	155-33	Incerta lám. XLIII-14	163/1?
Anònim, biga	Roma	157-156	3,740	R	155-32	Incerta lám. XLIII-14	197/1?
<i>L. Sauf</i>	Roma	152	3,771	G	155-26	Saufeia 1	204/1
<i>Flavs</i>	Roma	150		?	156	Decimia 1	207/1
<i>C. Iuni C. F</i>	Roma	149	3,790	R	155-21	Junia 1	210/1
<i>L. Iuli</i>	Roma	141		R	156	Julia 1	224/1
<i>Ti. Vetr</i>	Roma	137		?	156	Veturia 1	234/1
<i>CN. Lucr Trio</i>	Roma	136	3,910	B	155-22	Lucretia 1	237/1 a o 1b
<i>CN. Lucr Trio</i>	Roma	136	3,920	R	155-23	Lucretia 1	237/1 a o 1b
<i>L. Antes Gragu</i>	Roma	136	3,930	F	155-1	Antestia 3	238/1
<i>L. Antes Gragu</i>	Roma	136	3,841	B	155-2	Antestia 3	238/1
<i>L. Antes Gragu</i>	Roma	136		B	156	Antestia 3	238/1
<i>C. Serveili M. F</i>	Roma	136	3,090	G	155-28	Servilia 3	239/1
<i>Ti. Minuci C. F Augurini</i>	Roma	134	3,780		155-24	Minucia 4	243/1
<i>M. Opeimi</i>	Roma	131		?	156	Opeimia 2	254/1
<i>Q. Mete</i>	Roma	130	3,358	R	155-3	Caecilia 3	256/1
<i>Cn. Domit</i>	Roma	128	3,870	R	155-12	Domicia 2	261/1
Anònim amb cap d'elefant	Roma	128	3,901	R	155-4	Caecilia 5	262/1
<i>C. Metellus</i>	Roma	125	3,950	F	155-5	Caecilia 8	269/1
<i>Q. Fabi Labeo</i>	Roma	124		B	156	Fabia 2	273/1
<i>Q. Fabi Labeo</i>	Roma	124	3,880	B	155-13	Fabia 2	273/1
<i>Q. Fabi Labeo</i>	Roma	124	3,900	B	155-14	Fabia 2	273/1

<i>Q. Fabi Labeo</i>	Roma	124	3,923	F	155-15	Fabia 2	273/1
<i>M. Carbo</i>	Roma	122		?	156	Papiria 1	276/1
<i>C. Pluti</i>	Roma	121	3,820	R	155-25	Plautia 3	278/1
<i>M. Fouri L. F Phili</i>	Roma	119		B	156	Furia 3	281/1
<i>M. Fouri L. F Phili</i>	Roma	119	3,860	B	155-19	Furia 3	281/1
<i>M. Fouri L. F Phili</i>	Roma	119	3,840	B	155-20	Furia 3	281/1
<i>Q. Curti, M. Sila</i>	Roma	116 o 115	3,920	B	155-11	Curcia 1	285/2
<i>M. Sergi Silus Q</i>	Roma	116 o 115	3,997	B	155-27	Sergia 1	286/1
Anònim	Roma	115 o 114	3,991	B	155-34	Incerta, làm. XLIII-14	287/1
Anònim	Roma	115 o 114	3,990	B	155-35	Incerta làm. XLIII-14	287/1
<i>M. Cipi M. F</i>	Roma	115 o 114	3,880	B	155-8	Cipia 1	289/1
<i>M. Cipi M. F</i>	Roma	115 o 114	3,870	B	155- 9	Cipia 1	289/1
<i>M. Cipi M. F</i>	Roma	115 o 114	3,820	R	155-10	Cipia 1	289/1
<i>M. Cipi M. F</i>	Roma	115 o 114		?	156	Cipia 1	289/1
<i>C. Font</i>	Roma	114 o 113	3,800	B	155-16	Fonteia 1	290/1
<i>C. Font</i>	Roma	114 o 113	3,820	B	155-17	Fonteia 1	290/1
<i>C. Font</i>	Roma	114 o 113	3,840	F	155-18	Fonteia 1	290/1
<i>P. Nerva</i>	Roma	113 o 112		?	156	Silia 1	292/1
<i>P. Nerva</i>	Roma	113 o 112	3,995	F	155-29	Silia 1	292/1
<i>L. Caesi</i>	Roma	112 o 111	3,400	F	155-6	Caesia 1	298/1
<i>L. Caesi</i>	Roma	112 o 111	3,424	F	155-7	Caesia 1	298/1

BIBLIOGRAFIA

ALMAGRO, M., OLIVA, M. 1960, "El tesoro monetal de "La Barroca", San Clemente de Amer (Gerona)", *Numario Hispánico* IX, pp. 145-169, làms I-X.

AMORÓS, J. 1933, *Les dracmes empuritanes*, Barcelona.

BENAGES, J., VILLARONGA, L. 1987-88, "Trobada d'Oristà (Osona, Barcelona)", *Acta Numismàtica* 17-18, pp. 43-57.

BOTET I SISÓ, J. 1908-1911, *Les monedes catalanes*, 3 vols., Barcelona.

CAMPO, M., 1987, "Las monedas de los tesoros de Pont de Molins, Tarragona y Rosas del Gabinet Numismàtic de Catalunya (S. IV a.C.)", a *Studi per*

Laura Breglia, Supplement al núm. 4 del *Bolletino di Numismatica*, pp. 139-160.

CAMPO, M. 1997, "La moneda griega y su influencia en el contexto indígena", a *Historia monetaria de Hispania antigua*, Madrid, pp. 19-49.

CAMPO, M. 1991, "Dracmas e imitaciones de *Emporion* en tesoros del Gabinet Numismàtic de Catalunya", a *Ermanno A. Arslan Studia Dicata, Glaux*, 7, part I, Milà, pp. 165-182.

CAMPO, M., CASTANYER, P., SANTOS, M., TREMOLEDA, J. 2016, "Tesoro de denarios romanos hallado en la Ínsula 30 de *Empúries* (74-73 a.C.)", *Numisma* 260, pp. 7-37.

CHAVES, F. 1996, *Los tesoros en el sur de Hispania. Conjuntos de denarios y objetos de plata durante los siglos II y I aC*, Sevilla.

CLAVEL-LEVEQUE, M. 1989, "Terre, controle et domination. Revoltes et cadastres en Transalpine", a *Puzzle Galois. Les Gaules en Memoire*, Besançon, pp. 213-254.

COHEN, H. 1857, *Description générale des monnaies de la République romaine, communément appelées médailles consulaires*, Paris.

CRAWFORD, M.H. 1974, *Roman Republican Coinage*, Cambridge.

GUADÁN, A.M. de, 1968-70, *Las monedas de plata de Emporion y Rhode*, *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, XII-XIII, Barcelona.

IGCH = THOMPSON; MORKHOLM; KRAAY 1973.

PUJOL I CAMPS, C. 1876, "Empurias", a DELGADO, A., *Nuevo método de clasificación de las medallas autónomas de España*, III, Sevilla, pp. 114-234.

154

PUJOL I CAMPS, C. 1881, "El Tesoro de Segaró", *Revista de Ciencias Históricas* III, pp. 142-163.

RRC = CRAWFORD 1974.

THOMPSON, M., MORKHOLM, O., KRAAY, C.M. (Eds.) 1973, *An Inventory of Greek Coin Hoards*, Nova York.

TMPI = VILLARONGA 1993

VILARET I MONFORT, J., 1976, "Una troballa numismàtica de l'època sertoriana a l'Empordà", *Acta Numismàtica* VI, pp. 47-60.

VILLARONGA, L. 2002, *Les dracmes emporitanes de principi del segle II aC*, Barcelona.

VILLARONGA, L. 1993, *Tresors monetaris de la Península Ibèrica anteriors a August: repertori i anàlisi*, Barcelona.

VOLK, T.R. 1999, "The composition, distribution, and formation of Roman Republican coin-ho-

ards from S. Hispania, c. 100 BC", *ANEJOS AEs-pA* XX, pp. 349-364.